

УДК 338.64

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Корнева Н.О., Барабан Т.В.

Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

У статті досліджено сутність грошових потоків, особливості управління грошовими потоками підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища. Визначено основні етапи управління грошовими потоками підприємства. Розглянуто механізм управління грошовими потоками. Визначено основні проблеми, які виникають при управлінні грошовими потоками. Висвітлено основні напрямки удосконалення управління грошовими потоками.
Ключові слова: грошові потоки, управління, підприємства, механізм управління грошовими потоками, проблеми ефективного управління.

Постановка проблеми. Підприємства України в умовах ринкової економіки надіються лише на свої сили, і тому для перетворення в життя своїх принципів, таких як самостійність, самофінансування, формування резервів, вони повинні розподіляти і перерозподіляти грошові засоби і формувати фонди.

На кожному підприємстві відбувається рух фінансових резервів, а саме: прибуток, амортизаційні відрахування; також здійснюються різні виплати по зобов'язанням. При цьому виникають грошові (фінансові) потоки. Для управління грошовими потоками підприємствам необхідно знати загальний обсяг грошових ресурсів, величину грошового потоку, його інтенсивності руху за певний проміжок часу

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню управління грошовими потоками підприємств приділяли увагу безліч авторів та науковців. Серед вітчизняних виділяють: І.О. Бланк, О.В. Виноградова, Л.П. Дяченко, Н.О. Завадська, С.В. Каламбет, О.В. Ластовенко, Л.О. Лігоненко, Г.В. Ситник, Г.В. Митрофанов, О.О. Олійник, А.М. Поддєрьогін, Р.А. Слав'юк, О.О. Терещенко та інші, вони особливу увагу приділяли сутності, класифікації, методиці аналізу, плануванню, оптимізації, контролю, проте системно грошові потоки не розглядали.

Серед зарубіжних науковців були: М. Бертонеш, Ю.Брігхем, Р. Брейлі, Дж. Ван Хорн,

Д.М. Кейнс, А.М. Кінг, Б. Коллас, С. Фішер, Х. Ширенбек, В.В. Бочаров, Л.Н. Павлова, О.М. Сорокін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри те, що питання управління грошових потоків досліджували безліч науковців, як вітчизняних так і зарубіжних вони не розглянули системно грошові потоки. Тож незважаючи на існуючі праці науковців все ж є потреба в розробці ще й підходів до управління грошовими потоками підприємств, які орієнтовані на їх стратегічний розвиток з урахуванням національних та галузевих особливостей.

Мета статті полягає в визначенні сутності управління грошових потоків, дослідженні стану, проблем та перспектив ефективного управління грошовими потоками підприємств в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існування деталізованого аналізу руху грошових коштів в наукових виданнях дав змогу стверджувати, що на теперішній момент це поняття містить низку нез'ясованих моментів, тож проблема грошових потоків залишається відкритою.

Тривалий час в економіці вживалось лише поняття «грошові кошти». Зі зміною фінансового аналізу в Україні з'явилося нове поняття для аналітиків – «грошовий потік» Отже теоретичне дослідження варто розпочати з узагальнення вчених щодо визначення нового для українських практиків поняття – «грошові потоки» (табл. 1).

Таблиця 1

Тлумачення поняття «грошові потоки» різними авторами

Автор, джерело інформації	Визначення поняття, дослідження та пропозиції різних авторів
Аранчій В.І. [1]	Розглядає лише грошові надходження підприємства та організацію грошових розрахунків, що описує механізм існування грошових потоків.
Кірейцев Г.Г. [2]	Грошовий потік – є одним з ключових моментів оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю.
Ковальов В.В. [3]	«... система ефективного керування коштами має на увазі виділення великих блоків: а) розрахунок фінансового циклу; б) аналіз руху коштів; в) прогнозування грошових потоків».
Ковальова А.М., Лапуста М.Г. [4]	Розглядають не управління грошовими потоками, а управління грошовими засобами, що здійснюється при прогнозуванні грошового потоку.
Конюховський П.В. [5]	Вводить категорію «ресурсний потік», що визначає швидкість зміни обсягу наявних ресурсів до тривалості часу, необхідної для цієї зміни.
Крамаренко Г.О. [6]	Грошовий потік – сукупність розподілених у часі надходжень і виплат коштів, генерованих господарською діяльністю підприємства.
Крамаренко В.І. [7]	Грошовий потік – сукупність надходжень і вибуття коштів за певний період часу, формованих у процесі господарської діяльності.
Лахтіонова Л.А. [8]	Дослідження сутності грошових потоків, їх аналізу, а також прямому і непрямому методам складання Звіту про рух грошових коштів.
Слав'юк Р.А. [9]	Розглядає грошові потоки в контексті грошових розрахунків підприємства як їх частину, що нівелює їх значимість як самостійного поняття.
Старостенко Г.Г., Мірко Н.В. [10]	Грошовий потік – надходження і витрати грошових коштів у процесі здійснення господарської діяльності підприємства.
Суторміна В.М. [11]	Розділяє грошові потоки як кошти, отримані в результаті підприємницької діяльності. Розглядає грошові потоки в аспекті складання Звіту про рух грошових коштів.
Тян Р.Б. [12]	Трактує грошовий потік як масу готівкових коштів, що надходить або вибуває з обігу як грошові виплати.
Терещенко О.О. [13]	Грошові потоки – внутрішнє джерело фінансової стабілізації через збільшення вхідних та зменшення вихідних грошових потоків.

Управління грошовими потоками є одним з елементів комплексного управління підприємством, отже, не повинно здійснюватися самостійно, тобто окремо від всієї системи функціонування підприємства. Управління діяльністю підприємства ґрунтується на оцінці фінансових результатів (прибутку і збитку) і фінансового становища (балансу). Рух грошових потоків також використовується для оцінки результатів роботи підприємства. Всі документи фінансової звітності підприємства нерозривно пов'язані між собою; зміни одного елемента управління призводять до змін іншого [8].

В основі управління грошовими потоками лежить концепція грошового кругообігу. Наприклад, гроші конвертуються в запаси, дебіторську заборгованість і назад в гроші, замикаючи цикл руху оборотного капіталу компанії. Коли грошовий потік зменшується або перекидається повністю, виникає явище неплатоспроможності. Недолік грошових коштів підприємство може відчувати навіть в тому випадку, якщо формально вона залишається прибутковим (наприклад, порушуються терміни платежів клієнтами компанії). Саме з цим пов'язані проблеми дохідних, але неліквідних компаній, що стоять на межі банкрутства.

Систему ефективного управління грошовими коштами зображено на рис. 1 [14].

Основною метою управління грошовими потоками є забезпечення фінансової рівноваги підприємства в процесі його діяльності і розвитку шляхом балансування обсягів надходження і витрачення грошових коштів підприємства та формування необхідної звітності, що забезпечить проведення всестороннього аналізу грошових потоків.

Метою аналізу є оцінка здатності підприємства генерувати грошові потоки в обсягах та за строками здійснення необхідних планових платежів, забезпечення з оптимізації грошового потоку.

Механізм управління грошовими потоками зображений на рис. 2.

Механізм управління має ґрунтуватися на принципах системності, інтегрованості, достовірності, динамічності, відповідності цілям підприємства, досяжності, ефективності, багатоваріантності [15].

Основними проблемами управління грошовими потоками на українських підприємствах є те, що:

- управління грошовими засобами скоріше всього являє собою управління залишком грошових коштів на рахунках;
- процес управління не скоординований з цілями самого підприємства;
- підприємствам властива неоднозначність управління грошовими потоками в розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності або повна його відсутність;
- у більшості підприємствах відсутні посади фінансового та інвестиційного менеджера, не кажучи про посаду управляючого грошовими коштами;
- проблема наявності прибутку, але відсутності грошей.

Оптимізація грошових потоків надає змогу підтримувати фінансову рівновагу, яка досягається за умови, якщо попит підприємства на грошові кошти дорівнює його пропозиції (наявним грошовим коштами) у кожний період [16].

Для оперативного контролю грошовими засобами розроблюється більш детальний бюджет, платіжний календар на місяць (квартал).

Рис. 1. Система ефективного управління грошовими коштами

Платіжний календар підприємства дозволяє управляти і контролювати рух грошей в компанії, як у короткостроковій перспективі (день, тиждень), так і в довгостроковій (місяць, рік). Важливою функцією платіжного календаря є можливість лімітування витрат за статтями витрат, за різними критеріями. Також, він дозволяє управляти не тільки грошовими коштами, а й договірною діяльністю, виконавською дисципліною співробітників і інше.

Важливою умовою оптимізації грошових потоків є вивчення факторів, які впливають на їх обсяг і характер формування у часі. До зовнішніх факторів можна віднести загальну проблему неплатежу, низький рівень виробництва та купівельної спроможності, несприятливі умови кредитування, недосконалість податкової політики [17].

Внутрішніми факторами, які впливають на грошовий оборот підприємства є: висока собівартість продукції, низька конкурентоздатність, відсутність ринків збуту, брак джерел довгострокового фінансування капіталовкладень тощо.

Вагоме значення у процесі оптимізації займає аналіз інформації, який є не лише основою для обґрунтування та вибору певного напрямку оптимізації, але й може виступати індикатором задоволеності

стану об'єкта оптимізації. Не менш важливу роль у здійсненні оптимізації має і оцінка отриманих результатів вибору, яку можна розглядати також в якості кінцевого індикатора, який здатен надати інформацію про досягнення мети оптимізації [18].

Нестача джерел довготермінових вкладень негативно впливає на перспективну здатність підприємства генерувати позитивний оптимальний грошовий потік. Довготермінові кредити банків повинні виступати зовнішнім джерелом фінансування, проте за умови високих відсоткових ставок та нестабільної фінансової ситуації вони стають недоступними для більшості підприємств.

З метою підвищення ефективності управління грошовими потоками вітчизняних підприємств необхідно:

- залучати в практику розрахунок системи показників грошових потоків як вимірників фінансової стійкості та платоспроможності;
- досліджувати галузеві закономірності грошових потоків та враховувати їх у практиці обліку та аналізу підприємства;
- визначати потоки в обліковій у тому числі оперативній інформації для формування своєчасного та повного інформаційного забезпечення аналізу руху грошових коштів підприємств;

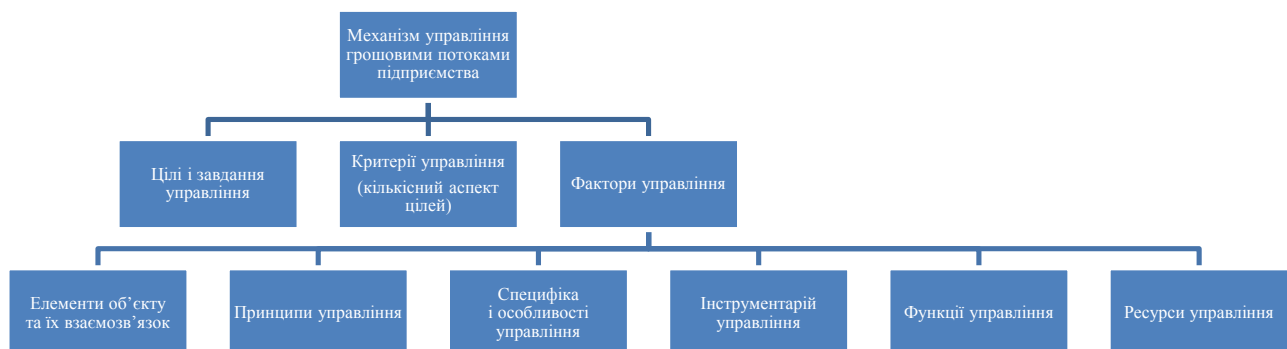

Рис. 2. Механізм управління грошовими потоками підприємства

– удосконалити методику аналізу грошових потоків;

– урахувати фактори руху коштів вітчизняних суб'єктів господарювання в умовах невизначеності та ризику.

Враховуючи специфіку і складність проблем, з якими зіштовхуються підприємства в процесі своєї діяльності, виділяють такі напрямки оптимізації грошових потоків:

– подальше вдосконалення технології фінансових розрахунків для скорочення операційних потреб підприємства у необхідних коштах;

– вдосконалення системи обліку з метою здійснення достовірного ретроспективного аналізу;

– підвищення точності прогнозування грошових потоків;

– пошук та використання альтернативних джерел ліквідності;

– удосконалення фіскальної політики, зокрема зниження податкового тиску та максимальне спрощення процедур податкового адміністрування;

– модернізація та структурна перебудова виробничого потенціалу, зниження його енергетичної матеріаломісткості;

– створення необхідних умов для легалізації коштів «тіньових» капіталів;

– забезпечення надійності правової захищеності підприємницької діяльності, припинення практики постійних змін чинного законодавства.

Ураховуючи вищезазначене вважаємо за необхідне виділити такі напрями ефективного управління грошовими потоками на підприємстві:

– будь який збій у здійсненні платежів негативно позначається на формуванні виробничих запасів сировини і матеріалів, рівні продуктивності праці, реалізації готової продукції тощо. У той же час ефективно організовані грошові потоки підприємства, підвищуючи ритмічність здійснення операційного процесу, забезпечують зростання обсягу виробництва і реалізації його продукції;

– активно управляючи грошовими потоками, можна забезпечити більш раціональне й економічне використання власних фінансових ресурсів, що

формується із внутрішніх джерел, знизити залежність темпів розвитку підприємства від залучених кредитів. Особливо актуальності цей аспект управління грошовими потоками набуває для підприємств, що знаходяться на ранніх стадіях свого життєвого циклу, доступ яких до зовнішніх джерел фінансування досить обмежений;

– навіть у підприємств, що успішно здійснюють господарську діяльність і генерують достатню суму прибутку, неплатоспроможність може виникати як наслідок незбалансованості різних видів грошових потоків у часі. Синхронізація надходження і виплат грошових коштів, що досягається в процесі управління грошовими потоками підприємства, дає змогу усунути цей фактор виникнення його неплатоспроможності. Мова йде в першу чергу про ефективне використання тимчасово вільних залишків грошових коштів у складі оборотних активів, а також накопичуваних інвестиційних ресурсів у здійсненні фінансових інвестицій;

– аналіз динаміки чистого грошового потоку важливий, і тому, що часто на підприємствах складається ситуація, коли є прибуток, але немає коштів, або є грошові кошти, але відсутній прибуток. Таким чином, будучи фінансовим результатом діяльності підприємства, чистий прибуток в той же час не відображає реального фінансового стану підприємства, його платоспроможності і ліквідності балансу.

Висновок: отже, серед вчених чітко відслідковуються різні погляди щодо визначення поняття «грошові потоки», одні порівнюють грошові потоки та грошові кошти; другі визначають їх як надходження і витрати грошових коштів підприємства; треті використовують поняття «умовний грошовий потік» або ресурсний потік.

В основі оптимізації грошових потоків підприємства повинна бути збалансованість обсягів позитивного та негативного грошових потоків. Відсутність такої збалансованості призведе до утворення дефіцитного або профіцитного грошового потоку, що однаково негативно впливає на діяльність підприємства.

Список літератури:

1. Аранчій В.І. Фінанси підприємств: Навчальний посібник / В.І. Аранчій – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.
2. Кірейцев Г.Г. Фінансова санація та банкрутство підприємств / Г.Г. Кірейцев // Друге видання, перероб. і допов. – К.: ЦУЛ, 2002. – 457 с.
3. Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент / В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 768 с.
4. Ковалева А.В. Введение в финансовый менеджмент / А.В. Ковалева. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 768 с.
5. Конюховський П.В. Микроэкономическое моделирование банковской деятельности / П.В. Конюховський. – СПб.: Питер, 2001. – 224 с.
6. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент: Підручник / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.
7. Крамаренко В.І. Управління ресурсами підприємства: Навч. посібник / В.І. Крамаренко, О.В. Холод. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 288 с.
8. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання / Л.А. Лахтіонова. – К.: Основи, 2005. – 45 с.
9. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: Навч. посібник // Р.А. Слав'юк. – К., 2002. – 460 с.
10. Старостенко Г.Г. Фінансовий аналіз: Навч. посібник / Г.Г. Старостенко, Н.В. Мірко – К.: ЦНЛ, 2006. – 224 с.
11. Суторміна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій: підручник // В.М. Суторміна. – К., КНЕУ, 2004. – 248 с.
12. Тянь Р.Б. Планирование деятельности предприятия // Р.Б. Тянь. – К.: МАУП, 1998. – 156 с.
13. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібн. / О.О. Терещенко. – Ірпінь: КНЕУ, 2000. – 412 с.
14. Іванчук О.В. Фінансовий аналіз: Навчально-методичний посібник / О.В. Іванчук, Л.Я. Тринька. – К.: Алерта, 2014. – 768 с.
15. Харченко В.А. Система управління грошовими потоками підприємства [Текст] / В.А. Харченко // Вісник економічної науки України. – 2011. – 167 с.
16. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання / Л.А. Лахтіонова. – К.: КНЕУ, 2001. – 387 с.

17. Барабаш Н.С. Аналіз грошових потоків у системі фінансового менеджменту підприємства / Н.С. Барабаш, М.О. Никонович // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2. – Т. 2. – 167 с.
18. Майборода О.В. Оптимізація фінансових потоків промислового підприємства: теоретичні аспекти питання / О.В. Майборода // Економіка розвитку. Харків: ХНЕУ. – 2012. – № 1(61). – С. 110.

Корнева Н.А., Барабан Т.В.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухолинского

СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД К УПРАВЛЕНИЮ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ

Аннотация

В статье исследована сущность денежных потоков, особенность управления денежными потоками предприятия в условиях нестабильной рыночной среды. Исследованы основные этапы управления денежными потоками предприятия. Рассмотрены механизм управления денежными потоками. Определены основные проблемы, возникающие при управлении денежными потоками. Освещены основные направления совершенствования управления денежными потоками.

Ключевые слова: денежные потоки, управление, предприятие, механизм управления денежными потоками, проблемы эффективного управления.

Korneva N.A., Baraban T.V.

V.A. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University

SYSTEM APPROACH TO MANAGEMENT OF CASH FLOW OF ENTERPRISES

Summary

The features of cash flow of enterprise in an unstable market environment are certain in the article. The main stages of cash flow of the enterprise investigate. Mechanism of cash flow of enterprise are considered. Factors and problems of enterprise of cash flow are considered. Definition of enterprise cash flow concepts systematized. The directions of improving cash flow management investigated.

Keywords: cash flows, management, enterprise, cash flow management mechanism, problems of effective management.